

УДК 339.9

Грицина Л.А.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету

МІСЦЕ УКРАЇНИ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

POSITION OF UKRAINE IN GLOBAL ECONOMY

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто динаміку розвитку України та зміни її позицій у світовій економіці на основі аналізу значень провідних міжнародних індексів, що характеризують економічний, соціальний та екологічний аспекти розвитку. Визначено основні перешкоди розвитку, розкрито перспективи покращення існуючої ситуації.

Ключові слова: світова економіка, міжнародний рейтинг, оцінка, розвиток, зміни.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена динамика развития Украины и изменения ее позиций в мировой экономике на основе анализа значений ведущих международных индексов, характеризующих экономический, социальный и экологический аспекты развития. Определены основные препятствия развития, раскрыты перспективы улучшения существующей ситуации.

Ключевые слова: мировая экономика, международный рейтинг, оценка, развитие, изменения.

ANNOTATION

The article has examined the dynamics of development of Ukraine and changing its position in the global economy by analyzing the values of the major international indices that characterize economic, social and environmental aspects of development. The main barriers to the development, disclosed prospects improve the situation. The main barriers to the development and prospects improve the situation have been disclosed.

Keywords: global economy, international rating, evaluation, development, changes.

Постановка проблеми. Україна відноситься до категорії країн з відкритою економікою, як наслідок будь-які зміни на світовому ринку активно впливають на внутрішню ситуацію. Кризові явища останніх років ще раз підтвердили, що посилення власної позиції у світі у торгівельній, фінансовій, соціальній та будь-якій іншій сферах є неможливим без формування міцної внутрішньої основи для розвитку. Важливою складовою успішності даного процесу є сталий моніторинг та оцінка змін, що відбуваються у країні. Як показує міжнародний досвід, об'єктивними індикаторами розвитку країни виступають міжнародні рейтинги та індекси, що розробляються провідними міжнародними організаціями та установами, які дозволяють визначити динаміку змін, проблеми та перспективи подальшої роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що результати оцінки позицій України у міжнародних рейтингах активно використовують у своїх роботах багато вчених (Кривов'язюк І.В., Дудка Ю.П., Лошенко В.Є., Швед В.В., Костюк О.В., Писаренко Н.Н. та інші). Однак більшість з них аналізує окремі

аспекти розвитку України на кшталт рівня конкурентоспроможності, стану інноваційних чи інвестиційних змін, характеристики можливостей для підприємницької діяльності тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак повноцінно оцінити зміни, що відбуваються в Україні можна лише комплексно проаналізувавши значення міжнародних рейтингів, які характеризують не лише економічні, а й соціальні, правові, етичні та екологічні аспекти розвитку.

Мета статті – визначити місце України у світовій економіці, виявити основні перешкоди та можливі способи посилення позицій вітчизняної економіки, проаналізувавши значення провідних міжнародних індексів, які характеризують досягнення країни за окремими елементами розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток – це складне поняття, що не має єдиного розуміння та тлумачення. Можна виділити декілька рамкових документів міжнародних організацій, насамперед ООН, які визначають сучасне бачення проблеми розвитку світового співтовариства.

Так, у Декларації про право на розвиток, що була прийнята у грудні 1986 р. на 41-й сесії ГА ООН, розвиток визначається як усебічний економічний, соціальний, культурний і політичний процес, спрямований на постійне підвищення добробуту населення на підставі його активної, вільної та конструктивної участі в розвитку й у справедливому розподілі створених благ. Наголошується, що людина є основним суб'єктом процесу розвитку, його головним учасником і бенефіціаром, а право на розвиток є її невід'ємним правом. Створення сприятливих умов для розвитку є головним зобов'язанням держав, а забезпечення рівних можливостей для розвитку — прерогатива як держав, так і людей, які утворюють державу [1]. У червні 1993 р. під час роботи Другої всесвітньої конференції з прав людини право на розвиток було визнане універсальним як невід'ємна частина основних прав людини [2].

Для того щоб визначити ефективність дій державних інституцій України щодо створення сприятливих умов для реалізації невід'ємного, універсального права людини на розвиток ми пропонуємо оцінити зміни, що відбуваються в Україні, розглянувши динаміку значень між-

народних індексів. Виходячи з того, що домінуючі позиції у сучасній економічній науці починає відігравати концепція сталого розвитку, яка об'єднує три складові, що характеризують основні аспекти діяльності людини, а саме: економічну, соціальну та екологічну, аналіз буде структурований відповідно до цих трьох сфер.

Для оцінки економічної складової нами пропонується дослідити наступні індекси – індекс глобальної конкурентоспроможності, глобальний інноваційний індекс, індекс легкості ведення бізнесу, індекс економічної свободи; оцінка соціальної складової здійснюватиметься за допомогою індексу сприйняття корупції та індексу людського розвитку; індекс екологічної ефективності характеризуватиме екологічну складову (табл. 1).

Одним з найбільш поширених індексів, що використовується для комплексної оцінки економіки країн, є індекс глобальної конкурентоспроможності. Він оцінює 12 складників конкурентоспроможності країн, які, у свою чергу, поділяють на 3 групи – загальні вимоги (якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта), підсилювачі ефективності (вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринків товарів і послуг, ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічний рівень, розмір ринку), інновації і розвиненість (конкурентоспроможність бізнесу та інноваційний потенціал).

Значення індексу глобальної конкурентоспроможності України чітко відображають зміни внутрішнього стану економіки України – поступове покращення у посткризовий період з досягненням 73 позиції за підсумками 2012–2013 рр., різке погіршення після анексії Криму та початку військових дій на Донбасі, відновлення позицій у 2015–2016 рр. Серед чинників, які стримують покращення загальної позиції України за підсумками 2015–2016 рр., слід виділити наступні: низький рівень захисту права власності, корупцію, втрату незалежності судової влади, неефективність державних витрат, неефективність системи вирішення суперечок, нерозвиненість корпоративного та фінансового секторів [3].

Своєрідним доповненням до індексу глобальної конкурентоспроможності можна назвати індекс легкості ведення бізнесу, який оцінює ефективність законодавчих механізмів регулювання підприємницької діяльності, що охоплюють питання започаткування бізнесу, його розвитку та ліквідації. Значення даного індексу засвідчує, що починаючи з 2012 р. в Україні спостерігається деякий прогрес у зниженні регуляторних перепон у веденні бізнесу. У звітах зазначається, що Україна покращила свою позицію за рахунок спрощення процедури започаткування бізнесу, реєстрації власності, системи сплати податків. Проблемними залишаються процедури підключення до електромереж, отримання дозволів на будівництво, ліквідації бізнесу [4].

Подальші перспективи розвитку економіки країни дозволяє оцінити Глобальний інноваційний індекс – узагальнений показник для вимірювання рівня інновацій в країні, що складається з двох частин. Перша передбачає врахування елементів національної економіки, які забезпечують умови для інноваційної діяльності, а саме: політичне, регуляторне та бізнес-середовище; якість освіти; кількість учених у співвідношенні до всього населення; витрати на науку; розвиток інформаційної інфраструктури; енергобезпеченість; логістика; доступність кредитування; захист інвестицій; торгівля та конкуренція; людський капітал; витрати бізнесу на науку; зв'язок науки з виробництвом. Друга – включає елементи, що характеризують ефективність перетворення інноваційного потенціалу у конкретні результати: створення знань, зростання ВВП на душу населення, експорт знань, експорт засобів виробництва та консалтингових послуг. Так, за даними 2016 р. Україна займає 64 позицію рейтингу з показником 36,5 балів. Результати розрахунку даного індексу підтвердили вищезазначені проблеми щодо забезпечення верховенства права при здійсненні підприємницької діяльності, негативно було оцінено зміни у розвитку загальної інфраструктури та інституційному забезпеченні інноваційної діяльності. Високі позиції займають розвиток людського та науково-дослідного капіталу, а також отримані наукою результати [5].

Таблиця 1

Місце України у міжнародних рейтингах

Показники	Рік					
	2010–2011	2011–2012	2012–2013	2013–2014	2014–2015	2015–2016
Індекс глобальної конкурентоспроможності	89	82	73	84	76	79
Індекс легкості ведення бізнесу	149	152	137	112	96	83
Глобальний інноваційний індекс	61	63	71	63	64	-
Індекс економічної свободи	164	163	161	155	162	162
Індекс сприйняття корупції	152	144	144	142	130	-
Індекс людського розвитку	76	82	83	83	81	-
Індекс екологічної ефективності	-	102	-	95	-	44

Джерело: побудовано авторами на основі [3-9]

На противагу розглянутому вище Індекс економічної свободи засвідчує стабільно низький рівень забезпечення основних економічних свобод в Україні. Даний індекс розраховується на підставі 10 кількісних і якісних факторів, об'єднаних у чотири групи: верховенство права (захист прав власності, свобода від корупції), обмеження уряду (фіскальна свобода, державні витрати), регуляторна ефективність (свобода бізнесу, свобода ринку праці, монетарна свобода), відкритість ринків (свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода). Україна посідає у 2016 р. 162 місце з 186 країн і відповідно до класифікації відноситься до країн з репресивною економікою. Значення складових Індексу економічної свободи засвідчило негативні тенденції у забезпеченні верховенства права, ефективності державних витрат та свободи інвестицій [6].

Підтверджують наявність проблем з верховенством права в Україні і значення Індексу сприйняття корупції, який агрегує дані, отримані з різних джерел щодо сприйняття рівня корупції в державному секторі. Країни у рейтингу впорядковані за показником рівня корупції, який базується на оцінках підприємців та аналітиків. На сьогоднішній день Індекс сприйняття корупції України складає 27 балів зі 100 можливих, що лише на 1 бал більше, ніж минулого року. У всесвітньому рейтингу 2016 р. Україна посідає 130 місце зі 168 позицій. До позитивних змін автори звіту відносять більш критичне ставлення суспільства до корупціонерів, зростання кількості викривачів корупції, незначне просування також спостерігається в частині створення державних інституцій з протидії корупції. Утім, питання невідворотності покарання корупціонерів залишає бажати кращого [7].

Відсутність значних позитивних змін у розвитку економіки країни знаходить своє відображення у динаміці Індексу людського розвитку – інтегрального показника, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території. Індекс людського розвитку акумулює в собі такі показники: 1) очікувана тривалість життя; 2) грамотність та охоплення навчанням; 3) рівень життя – ВВП на одну особу за паритетами валют, співвідношенням цін на «споживчий кошик», що складається з декількох сотень товарів та послуг. За даними Індексу людського розвитку у 2015 р. Україна займала 81 позицію зі значенням Індексу 0,747. Для порівняння у 2013 р. та 2014 р. значення Індексу людського розвитку для України становило, відповідно, 0,743 та 0,746 одиниць [8].

Найбільш позитивна динаміка змін в Україні, за даними Індексу екологічної ефективності, який вимірює досягнення країни у сфері екології та ефективності управління природними ресурсами, спостерігається у сфері екологічного

розвитку. Згідно методології кожна країна оцінюється на основі 20 показників, що об'єднані у 9 категорій, що характеризують стан здоров'я населення, якість повітря та водних ресурсів, протидію зміні клімату, динаміку збереження біологічного різноманіття, практику економічної діяльності і ступінь її навантаження на навколишнє середовище. За даними 2014 р. Україна зайняла 44 позицію із значенням у 79,69 балів (для порівняння – у 2012 р. Україна займала 102 позицію із значенням у 46,31 балів). Серед основних недоліків екологічного розвитку можна виділити проблему збереження природного біорізноманіття, захисту лісів, забезпечення якості повітря та водних ресурсів [9].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що основними перешкодами, які стримують загальний розвиток України, є низький рівень захисту основних економічних свобод, що зумовлене складною системою дозвільних процедур, високим рівнем корупції та порушенням принципу невідворотності покарання за вчинені злочини.

Як наслідок, незважаючи на деякі позитивні зрушення, Україна значно відстає від провідних країн світу за рівнем розвитку. Позиції нашої країни за індексами економічного розвитку варіюються від 162 місця за рівнем економічної свободи до 64 місця за рівнем розвитку інновацій. Оцінка соціальної складової також засвідчує значне відставання, так, за рівнем сприйняття корупції Україна займає 130 місце, за Індексом людського розвитку – 81 позицію у світі. Позитивна тенденція спостерігається щодо розвитку екологічної складової – за даними Індексу екологічної ефективності Україна посідає 44 місце у світі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Декларация о праве на развитие: Резолюция 41/128 Генеральной Ассамблеи ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_301
2. Венская декларация и Программа действий: Принята на Всемирной конференции по правам человека 25 июня 1993 г. в Вене [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_504
3. The Global Competitiveness Reports 2010–2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/>
4. Doing Business Reports 2011–2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/>
5. Global Innovation Index 2011–2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>
6. Index of Economic Freedom 2011–2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/ranking>
7. Corruption Perception Index 2011–2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/en>
8. Human Development Reports [Електронний ресурс]. – Режим доступу: hdr.undp.org/
9. Environmental Performance Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epi.yale.edu/data>